

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

УДК 371 (477.7) “171/192”:286.12(043)

ПРАВДЮК ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

**ОСВІТА МЕНОНІТІВ
У КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ ПІВДНЯ УКРАЇНИ
(XIX – 20-ТІ РР. XX СТ.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
ВОВК Людмила Петрівна,
Національний педагогічний університет імені
М.П. Драгоманова, завідувач кафедри теорії та
історії педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ВАСИЛЕНКО Володимир Аркадійович,
Соціально-педагогічний інститут «Педагогічна
академія», професор кафедри педагогіки та
психології

кандидат педагогічних наук, доцент
ЧЕРКАСОВ Олексій Володимирович,
Інститут педагогіки, психології та інклюзивної
освіти РВНЗ «Кримський гуманітарний
університет», доцент кафедри педагогіки та
управління навчальними закладами

Захист відбудеться «08» вересня 2011 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано «03» серпня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми та доцільність дослідження. Тенденції сучасної педагогічної науки характеризуються віддзеркаленням становлення і розвитку стереотипів, які обумовлюють засоби розв'язання освітньо-виховних завдань в межах різних культур. Педагогіка і, зокрема історія педагогіки інтегрують, педагогічно інтерпретують показники наук, що вивчають процес розвитку людини – етнографії, історії, філософії, психології, релігієзнавства, соціології, культурології, релігії тощо.

Зміст «Національної доктрини розвитку освіти в Україні у XXI столітті», засвідчує, що від розвитку освіти регіонів України та об'єктивного вивчення досвіду представників різних етносів залежить використання економічного потенціалу, вихід з духовної кризи, інтеграція у світове співтовариство і ствердження національної величі. Одним із стратегічних завдань змісту освіти національних меншин, визначених державою, є оптимальне поєднання класичної спадщини та сучасних досягнень наукової думки, використання позитивних надбань національного та регіонального педагогічного досвіду. Втім ґрунтовне вивчення, об'єктивний аналіз, оцінка та творче осмислення досвіду, накопиченого в Україні на різних історичних етапах сприятимуть впровадженню кращих здобутків освіти в сучасну педагогічну теорію та практику, звільнять від заангажованого висвітлення подій, явищ та фактів, дадуть змогу позитивно впливати на модернізацію змісту національної освіти на засадах полікультурності.

У середині XIX ст. на Півдні України налічувалось понад 80 менонітських шкіл, вищих училищ підготовки вчителя та інших професійних закладів. Досвід просвітництва менонітів XIX – 20-х рр. XX ст. залишив помітний слід у діяльності представників освіти інших національних груп: росіян, українців, ногайців, татар тощо. У свою чергу, інтеграція ідей передових вітчизняних та зарубіжних педагогів сприяли формуванню в менонітів власного, оригінального підходу до навчання та виховання підростаючих поколінь.

Вивчення педагогічного досвіду регіонів України надає можливість комплексно та системно усвідомити тенденції розвитку вітчизняних педагогічних імперативів у співвідношенні до світового педагогічного процесу.

На початку 90-х рр. XX ст. в Україні розпочалася активна дослідницька діяльність з питань вивчення історії освіти регіонів (В. Курило, Н. Побірченко, О. Лавріненко) розвитку освіти етнічних та етноконфесійних груп. Проблемам вивчення освітньо-виховних систем національних меншин та етноконфесійних груп різних регіонів України присвячено дослідження В. Надольської (Волинь), Л. Місінкевича (Поділля), О. Обидьової та І. Мартинчука (Донеччина), В. Орлянського та М. Ісмаїлова (Південноукраїнський регіон). Концептуально близькими до

зазначених досліджень є наукові розвідки становлення й розвитку початкової земської освіти та педагогічної думки в межах Приазовського регіону, результати яких відображено в дисертаційних дослідженнях і монографіях з історії регіональної педагогіки Н. Бацак, Б. Бровка, С. Вишневського, О. Мармазової, Л. Рябовола, А. Форостян, Т. Шушари та інших. Історичному аналізу проблем національних меншин присвячені дослідження О. Дружиніної, І. Кулініча, Б. Чирко. Осягненню основних закономірностей, етапів та тенденцій розвитку освіти й наукової думки різних історичних періодів сприяють праці В. Андрущенка, (філософія освіти), Л. Вовк (громадсько-педагогічних рух), О. Джуринського, С. Золотухіної, М. Євтуха, Ф. Паначина, О. Сухомлинської, В. Кузя, В. Василенка, (персоніфікований розгляд історико-педагогічного напрямку), В. Курила, М. Ярмаченка, В. Бондаря, Н. Дем'яненко, Г. Падалки, О. Падалки, М. Шкіля (педагогічна підготовка вчителя), Н. Гупана, О. Черкасова (історіографія історико-педагогічного напрямку) та ін.

У сучасній історико-педагогічній науці посилюється інтерес до ретроспективного вивчення культурно-освітнього досвіду численних світових і регіональних культур, національних етносів, що дає можливість з сьогodнішніх позицій оцінити їх педагогічну спадщину, генезис найважливіших педагогічних проблем та явищ. Окремим аспектам проблеми етнічної меншини українських німців присвячені статті українських, російських, польських та німецьких істориків, істориків педагогіки: С. Бобильової, О. Безносолової, І. Черказ'янової, О. Коновалової, П. Фрізена, П. Брауна, І. Унру, А. Клауса, Л. Фрьозе та ін. Діяльність менонітських спільнот вивчалася у наступних контекстах: еміграційні процеси (С. Атаманенко); економічна інфраструктура та адміністративне управління у колоніях (М. Белікова, Н. Венгер, М. Романюк); суспільно-політична та культурно-просвітницька діяльність менонітів (О. Берестень); проблеми розселення менонітів (О. Ігнатуша); мультинаціональне оточення менонітів та взаємодія культур (К. Лях); розвиток шкільної освіти (Л. Тутик, І. Задерейчук).

Однак, історико-педагогічна наука й досі позбавлена систематизованих праць, присвячених становленню та розвитку освітньо-виховних систем поселення етносів, які у різні періоди історії проживали на теренах поліетнічних регіонів Півдня України. Разом з тим, специфіка освітньо-виховної системи менонітів та вивчення їх внеску в процес культурного розвитку Півдня України в XIX – на початку XX ст., ще не були предметом спеціального та цілісного дослідження. Зокрема, йдеться про педагогічний досвід етноконфесійної групи німців-менонітів, які залишили в історії зразки самобутньої локальної організації навчально-виховного процесу, створили цілісну власну педагогічну теорію в умовах іншомовного та іншодуховного освітнього середовища.

Таким чином, вибір теми дисертаційної роботи **«Освіта менонітів у контексті культурного розвитку Півдня України (XIX – 20-ті рр. XX ст.)»** обумовлений наступними чинниками: соціальним значенням вивчення своєрідності освіти менонітів в окремому регіоні, а

саме на Півдні України, як складової частини національної педагогічної спадщини XIX – початку XX століття; актуальністю визначення тенденцій полікультурного взаємообміну педагогічним досвідом представників різних національних культур, які формувалися на території Півдня України; необхідністю аналітичного вивчення позитивного досвіду освітніх закладів та педагогічної думки минулого, важливістю відновлення прогалин в історії вітчизняної педагогіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова і є складовою частиною комплексної науково-дослідної теми кафедри теорії та історії педагогіки «Проблеми історії педагогіки і педагогічної думки України в контексті завдань підготовки вчителя».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 10 від 30 березня 2006 року) та рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 6 від 27 червня 2006 року).

Об'єкт дослідження: освіта національних та етноконфесійних груп України.

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні основи освіти, виховання та педагогічної думки в менонітських колоніях Півдня України у XIX – 20-х рр. XX ст.

Мета дослідження: здійснити цілісний науковий аналіз системи освіти та педагогічної думки менонітів у контексті культурного розвитку Півдня України у XIX – 20-х рр. XX ст.

Завдання дослідження:

1. Розкрити духовно-моральні та соціально-прагматичні засади культурологічної та освітньої системи поселення менонітів на Півдні України у XIX – 20-х рр. XX ст.
2. Обґрунтувати пропедевтико-динамічні особливості освітньої системи менонітів у ретроспективі соціокультурних умов Півдня України досліджуваного періоду.
3. Дослідити зміст освіти менонітів та його специфіку в культурно-освітньому просторі Півдня України (у єдності теоретичного та практичного компонентів).
4. Проаналізувати теоретичні засади освіти, висвітлені у педагогічній думці менонітів досліджуваного періоду.
5. Визначити роль освіти менонітів у культурному розвитку Півдня України у XIX – 20-х рр. XX ст.

Концептуальні ідеї дослідження ґрунтуються на філософських висновках і положеннях історичної науки про розвиток людства з урахуванням етносоціального та хронологічного чинників. Становлення та розвиток освіти менонітів нами розглядався як закономірний, об'єктивний процес, не позбавлений соціальних суперечностей; як сукупність послідовних етапів, що відрізнялися змістом, основними характеристиками і тенденціями, включаючи як зовнішні

(соціокультурні), так і внутрішні (зміни змісту освіти та її структури) чинники. Дослідження здійснювалося з урахуванням:

- системного підходу, що дало змогу простежити процес становлення та розвитку освіти менонітів як цілісне утворення зі структурними, функціональними зв'язками;
- синергетичного підходу, який дозволив розглянути змістовий бік освітньої системи у багатогранності його проявів;
- аксіологічного підходу, що забезпечив визначення певних цінностей в історичному досвіді функціонування освітньої системи менонітів;
- культурологічного підходу, за яким освіта менонітів розглядалася в контексті розвитку культури Півдня України.

Методологічна основа дослідження: основні положення теорії систем; антропологічна, гуманістична та культурологічна парадигми; аксіологічний, акмеологічний, інтегративний, синергетичний підходи; загальні положення наукового пізнання і діалектичного розуміння суті історико-педагогічних процесів, діалектичної єдності загального, часткового та одиничного з погляду взаємозв'язків і взаємозумовленості педагогічних явищ на різних етапах історичного розвитку, історичного та логічного, теорії та практики у висвітленні педагогічних явищ; загальнонаукові принципи історизму, наступності, науковості, об'єктивності, критерій системного аналізу освітніх процесів.

Теоретичну основу дослідження становлять праці вчених із проблем історії національної освіти (Л. Вовк, М. Євтух, Н. Дем'яненко, Н. Побірченко, Б. Ступарик, В. Смаль, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко); теорії педагогічних систем (М. Богуславський, О. Вульфсон, Н. Гупан, Г. Корнетов, О. Джуринський, та ін.); дослідження з історії педагогічної освіти (В. Майборода, С. Нікітчина); положення й висновки щодо особливостей стану освіти й педагогічної думки в регіонах України в досліджуваний період (М. Грушевський, М. Драгоманов, М. Корф, С. Миропольський, С. Русова, К. Ушинський); особливості економічного та суспільно-політичного розвитку регіону (О. Дружиніна, Б. Чирко, А. Клаус); розвитку принципу культуровідповідності (С. Кримський, М. Попович, В. Табачковський, М. Ткачук).

Джерельна база: 297 джерел, з них – 51 архівне. Проаналізовано документи, що зберігаються у фондах Центрального державного архіву історії України (фонд 707), Державного архіву Автономної Республіки Крим (м. Сімферополь) (фонди 27, 59, 100, 213), Державного архіву Одеської області (фонд 6, 42, 89, 381), Державного архіву Запорізької області (фонд 244), Російського державного історичного архіву (фонд 381, 383, 398). Використано вітчизняні та німецькі періодичні видання XIX – початку XX століття, зокрема, «Heimatbuch» (1911–1933 pp.), «Журнал Министерства народного просвещения» (1817–1897), «Русская школа» (1880–1895), «Таврические известия» (1881–1901), «Записки Одесского общества истории и древностей» (1837–

1917), довідкові видання, матеріали міжнародних та всеукраїнських конференцій із питань історії освіти, опрацьовані кандидатські та докторські дисертації, навчально-методична література.

Основні методи дослідження:

- *загальнонаукові*: аналіз, синтез, аналогія, узагальнення, систематизація, класифікація історико-педагогічних джерел, архівних матеріалів, періодичних видань, що дало можливість проаналізувати зміст та організацію освіти, у тому числі й педагогічної, в колоніях менонітів у XIX – на початку XX ст., узагальнити історичні факти, педагогічні ідеї та обґрунтувати висновки;
- *персоналістично-біографічний метод*, за допомогою якого розкрито діяльність конкретних вчених-педагогів, які зробили значний внесок у розвиток освіти менонітів зокрема та України в цілому;
- *пошуково-бібліографічний метод* вивчення архівних, бібліотечних каталогів, фондів, описів, бібліографічних видань;
- *хронологічний, історико-типологічний методи*, які дали можливість простежити стан освіти менонітів у динаміці, послідовності.

Хронологічні межі дослідження. Нижня межа дослідження – початок XIX ст. – обумовлюється виникненням та становленням системи освіти менонітів (1787 р. – історичне переселення менонітів на територію Російської імперії). Верхня межа – 1920-ті рр. – позначена процесами, що спричинили припинення існування самостійної менонітської системи освіти (зокрема, активні асиміляційні процеси у регіоні, русифікаторська політика, еміграція німців внаслідок соціально-політичних подій, тощо).

Територіальні межі дослідження зумовлені характером розселення менонітів на теренах Катеринославської, Таврійської, Херсонської губерній Російської імперії, які відповідають території сучасних Дніпропетровської, Запорізької, Одеської, частини Донецької областей.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- вперше здійснено системний аналіз розвитку освіти й педагогічної думки тимчасового етноконфесійного поселення менонітів на Півдні України як цілісного феномена у контексті вітчизняних педагогічних та соціокультурних детермінант;
- обґрунтовано положення щодо єдності взаємовпливів світового, вітчизняного і конфесійного педагогічних досвідів; на основі комплексного вивчення, порівняльного аналізу та залучення бази фактологічного матеріалу проаналізовано, систематизовано особливості й виділено етапи становлення та розвитку освіти спільноти менонітів Півдня України у XIX – на початку XX ст.;

- виявлено чинники інформаційного, змістового, номінативного структурування менонітської школи, її вплив на вирішення проблеми інтеграції світового та регіонального імперативів;
- обґрунтовано сутність професійної підготовки як педагогічної системи;
- охарактеризовано процес підготовки вчителя та шляхи його науково-методичного удосконалення;
- дано оцінку педагогічних поглядів та освітньої діяльності деяких раніше маловідомих діячів народної освіти кінця XIX – початку XX ст.;
- розширено предметне поле дослідження історії освіти регіонів України, етносів, поселень, досвід яких інтегрувався з вітчизняною культурно-освітньою історією;
- введено в науковий обіг архівні та історико-педагогічні матеріали, які ніколи не були предметом цілісного наукового дослідження.

Практичне значення полягає в тому, що отримані в результаті дослідження положення та висновки, представлені матеріали сприятимуть збагаченню історико-педагогічних знань за рахунок ґрунтовного ознайомлення з еволюцією історико-педагогічного процесу, поглибленій розробці відповідних розділів історико-педагогічної науки та сучасного стану національної педагогіки, створенню основ для подальших наукових розробок у галузі історії освіти та педагогічної думки національних та етноконфесійних груп України. Результати дослідження можуть бути використані: у змісті навчальних курсів вітчизняної історії, історії філософії, історії культури, історії релігії, етнографії, народознавства, краєзнавства; при створенні спецкурсів з історії освіти у регіонах України; у розробці нових методик викладання історії педагогіки; при написанні дисертаційних досліджень, у процесі створення концептуально нових підручників і посібників з історії педагогіки, історії української науки й культури, тощо.

Вірогідність наукових положень та висновків, сформульованих у процесі дослідження, забезпечується його цілісною теоретико-методологічною концепцією, широким використанням архівних документів, періодичних видань; системним аналізом досліджуваних матеріалів, використанням комплексу методів дослідження, адекватних меті, предмету та завданням роботи, широким обговоренням концептуальних положень.

Апробація роботи та впровадження одержаних результатів. Основні результати дисертаційного дослідження доповідались на: Міжнародній науково-теоретичній конференції, присвяченій 170-річному ювілею університету «Педагогіка духовності: поступ у третє тисячоліття» (Київ, 2005); VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість» (Київ, 2005); IX Всеукраїнській науково-практичній конференції «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість» (Київ, 2006); X

Всеукраїнській науково-практичній конференції «Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість» (Київ, 2007); Міжнародних Драгоманівських читаннях (Київ, 2010).

Матеріали дисертації обговорювались на засіданнях та науково-методичних семінарах кафедри теорії та історії педагогіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова та кафедри педагогіки Мелітопольського державного педагогічного університету. Авторські дисертаційні матеріали використовувались при читанні лекцій та проведенні семінарських занять з історії педагогіки у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова (довідка № 07/102072 від 28 жовтня 2010 р.), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка №977/1 від 19 листопада 2010 р.), Ліцеї політики, економіки, права та іноземних мов (м. Київ) у процесі викладання курсу країнознавства (довідка №11 від 25 листопада 2010 р.).

Публікації. Основний зміст дисертації відображений в 7 публікаціях: з них 3 – у наукових фахових виданнях, 4 – у матеріалах і тезах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури та джерел (297 позицій), 1 додатку. Обсяг роботи – 205 сторінок, основна частина дисертації – 166 сторінок. У дисертації представлено 11 таблиць на 17 сторінках та 7 малюнків на 3 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, завдання, висвітлено методологічну й теоретичну основу та методи дослідження, розкрито джерельну базу, наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, подано відомості про вірогідність та форми апробації й застосування одержаних результатів.

У першому розділі «Науково-теоретичні і соціокультурні засади освіти етноконфесійної меншини менонітів на території України (XIX ст.)» викладено основні тенденції освітньої політики уряду (русифікація процесу навчання та реформування системи освіти за західноєвропейським зразком, введення пільг в організації й здійсненні навчання, забезпечення свободи віросповідання), в умовах яких започатковувалась та розвивалась освітньо-виховна система менонітів. Відзначено, що менонітські колонії Півдня України сформувались внаслідок спільності інтересів російського уряду та менонітських общин. На основі аналізу архівних джерел виявлено, що державна політика щодо менонітів змінювалась упродовж XIX ст. – від адміністративного та економічного стимулювання автономії соціального та освітнього розвитку до використання їх в якості культуртрегерів.

Визначено, що освітньо-виховна система у колоніях менонітів зумовлювалася специфікою світоглядних позицій даної етноконфесійної групи, яка увібрала в себе релігійні риси лютеранства,

німецькі й голландські національні традиції. Взаємозв'язок та взаємопроникнення зазначених ідеологій (релігійної та полікультурної) спричинили утворення своєрідної системи освіти менонітів. На основі аналізу довідкової літератури, архівних джерел показано, що рівень грамотності серед менонітів у досліджуваній період складав: серед чоловіків – 73,57%, серед жінок – 73,8%. Ці дані значною мірою перевищували показники грамотності не лише серед національних меншин регіону, але й Таврійської та Катеринославської губерній в цілому, що складали відповідно 36,9% та 17,8%.

Виявлено та охарактеризовано дві групи чинників, що зумовили високі результати освітньої системи менонітів:

1. Світоглядні та духовно-моральні (освіченість у психології меноніта – складова частина ініціативності, відповідальності, патріотизму, тобто вона розглядається як категорія загальнолюдської культури. Крім того, однією з особливостей менонітського віровчення була вимога добровільного та свідомого хрещення, яка передбачала самостійне вивчення Слова Божого, що вимагало обов'язкових умінь читати й писати. Тому грамотність була природною рисою меноніта, а школа – складовою менонітської общини).

2. Соціально-прагматичні (освіта сприймалась менонітами як засіб удосконалення методів господарювання, підвищення професійної й соціально-побутової компетентності).

Доведено провідну роль світоглядних, духовно-моральних чинників пропедевтики та розвитку освіти в менонітських поселеннях Півдня України досліджуваного періоду. Викладено ключові принципи освіти менонітів: послідовна тенденція до автономії школи та високий ступінь самоорганізації менонітських громад у вирішенні питань освіти (вплив російської системи освіти на менонітські колонії мав організаційно-адміністративний характер і полягав у підпорядкуванні етноконфесійних закладів Міністерству народної освіти та запровадженню до навчальних програм російської мови); здійснення стійкої взаємодії між школою, сім'єю та громадою (школа в менонітів була центром освітньо-виховної системи, яка впливала на кожного члена спільноти шляхом його виховання й освічення, а через нього – на життєдіяльність спільноти; вона (школа) мала вирішальний вплив на все життя колоністів, мала домінуючий вплив на загальноосвітній та культурний рівень сільських менонітських спільнот); насиченість змісту освіти ідеями відданості вірі та патріотизму; культивування в кожного члена спільноти вищих духовних цінностей та формування в нього прагнення збагачувати ці цінності. Розгляд науково-теоретичних та соціокультурних засад освіти менонітів показав, що створення освітньо-виховної системи у колоніях було нагальною потребою. Незважаючи на відносну автономію освіти зазначеної етноконфесійної групи, її культурно-просвітницька діяльність була безпосередньо пов'язана з демократичними й політичними перетвореннями, що відбувалися в Російській імперії.

Порівняльно-історичний аналіз змісту та форм діяльності навчальних закладів менонітів дав можливість визначити хронологічні періоди історії менонітської освіти:

- 20-ті рр. XIX ст. – початковий етап становлення освіти, що характеризувався створенням перших навчальних закладів та започаткуванням освітньо-виховної діяльності в колоніях;
- 20-40-і рр. XIX ст. – період розбудови й утвердження освітньо-виховної системи менонітів. друга половина XIX-початок XX ст. – період розквіту освітньо-виховної системи менонітів;
- 20-ті рр. XX ст. – період занепаду освітньо-виховної системи менонітів, що відбувався в умовах соціокультурної кризи у суспільстві.

У другому розділі «**Організаційно-педагогічні умови розвитку системи освіти в менонітських колоніях Півдня України**» розкрито особливості побудови системи освіти менонітів, здійснено компаративний аналіз структурних компонентів державної системи освіти та системи освіти менонітів. На основі аналізу архівних матеріалів, вітчизняних та зарубіжних періодичних видань показано динаміку становлення та розвитку початкових і центральних шкіл як основних елементів системи освіти менонітів відповідно до пропедевтико-процесуальних особливостей її функціонування. Зазначено, що найпоширенішим типом менонітських шкіл була початкова школа, що створювалася в кожній колонії та мала яскраво виражене релігійне спрямування й виконувала завдання надання загальної освіти та закладання міцних засад менонітського віровчення.

Вивчення аксіологічних та регіональних особливостей організації початкової освіти менонітів уможливило здійснення порівняльно-історичного аналізу відповідних навчальних закладів з вітчизняними церковнопарафіяльними школами. Зазначений аналіз дав підстави стверджувати про подібність освітніх програм вітчизняних та менонітських початкових навчальних закладів. Однак, на відміну від перших, навчальні заклади менонітів розвивалися у виключно сприятливих умовах підтримки з боку уряду та активного сприяння органів громадського врядування в колоніях (Молочанське сільськогосподарське товариство). Це зумовило значні кількісні та якісні зміни в них протягом досліджуваного періоду. Зокрема, стрімко збільшувалася кількість шкіл, зміцнювалася їх матеріальна база, розширювався зміст навчальних предметів, створювалися уніфіковані навчальні програми, видавалися методичні рекомендації для вчителів тощо.

Водночас, вказані новації у вітчизняних церковнопарафіяльних школах з'явилися лише в 1885 р. Така ситуація пояснювалася непослідовною урядовою політикою щодо навчальних закладів релігійного спрямування, невдоволенням розповсюдження церковнопарафіяльних шкіл з боку чиновницької бюрократії, активною протидією їм з боку земств. Окрім того, вітчизняна

система освіти була складною, багаторівневою та підпорядкованою різноманітним відомствам, що створювало додаткові труднощі в організації та управлінні нею. На відміну від цього, співпраця менонітських громадських організацій та духовенства створила передумови для бурхливого розвитку освіти та виховання у колоніях.

Зміна освітньої політики уряду наприкінці XIX ст. призвела, з одного боку, до зростання чисельності вітчизняних релігійних навчальних закладів у регіоні, їх активної культурно-просвітницької діяльності, а з іншого – до нейтралізації впливу менонітської культури та традиції на процес формування підростаючого покоління. Школи менонітів систематично русифікувалися, суворо регламентувалася їхня діяльність, скоротився термін навчання, було введено цензуру на навчальні посібники. Вплив державних структур на освіту в менонітських колоніях, що оцінювався спочатку як позитивний, зрештою заклав початок занепаду самотньої освітньої системи менонітів. Вагомою ланкою цієї системи були середні професійні школи (комерційні, сільськогосподарські, ремісничі) – Центральні училища (Zentralschulen). Навчальний процес у них був двох-, трьох- чи чотирьох-груповим; в основу навчальних планів було покладено вивчення засад менонітського віри, релігійної моральності та надання основ професійної підготовки. У 1870 р. зміст навчання в центральних училищах значно змінився. Було складено навчальні програми з усіх предметів відповідно до програм прогімназій. Вони набули рис адаптованості до загальноімперських міських шкіл.

У розділі проаналізовано діяльність найбільш відомих професійних навчальних закладів менонітів (Гальбштадтського, Хортицького, Гнаденфельдського, Олександркронського). Особливу увагу приділено питанню становлення педагогічної освіти у менонітських колоніях Півдня України. Зазначено, що першим спеціалізованим навчальним закладом з підготовки педагогічних кадрів стало Орловське училище (1822 р.). Серед основних напрямів діяльності даного навчального закладу було: здійснення професійно-педагогічної підготовки, проведення просвітницької роботи серед населення, організація культурного дозвілля.

Розкрито особливості фахової підготовки педагогів, здійснюваної Гнаденфельдським, Гальбштацьким, Хортицьким центральними училищами в контексті єдності загальнотеоретичного й практичного аспектів. Зазначено, що в педагогічних училищах викладалися навчальні предмети курсу центральних училищ з орієнтацією на подальше дидактичне застосування. Особлива увага приділялася вивченню принципів і методів педагогічної діяльності. Вивчалися концепції виховання й навчання видатних педагогів: російських (К. Ушинський), менонітських (Й. Корніс), європейських (Й. Песталоцці, Ф. Дістервег). Майбутні вчителі детально вивчали особливості «педагогіки особистості» Е. Лінде, «сердечних уроків» Х. Шаррельманна, експериментальної психології З. Фрейда. Однак, аналіз діяльності центральних училищ дозволяє констатувати наявність яскраво вираженої конфесійної спрямованості навчальних закладів та акцентування

уваги на предметах релігійного циклу. Завдяки організації й функціонуванню центральних училищ протягом XIX ст. було підготовлено значну плеяду педагогів, відданих віровченню й педагогічній справі. У другій половині XIX ст. серед викладацького складу менонітських початкових шкіл лише біля 15% педагогів не мали сертифікатів або дипломів про закінчення центрального училища (до їх числа входили студенти центральних училищ та вчителі-самоучки). Отримана у центральних й педагогічних училищах освіта часто доповнювалася педагогічною освітою, отриманою у вищих навчальних закладах Німеччини, Швейцарії, російських університетах, інститутах для вчителів.

У третьому розділі «Теоретико-практична спадщина представників педагогічної думки менонітів» подано характеристику педагогічних ідей, висунутих та обстоюваних визначним представником менонітів Південної України Й. Корнісом та педагогами-практиками К. Унру, Я. Бройлем, Т. Вотчем, Г. Хізе, Г. Францом I та Г. Францом II, П. Брауном, Ф. Вібе, Д. Хаускнехтом; розкрито їх роль у розвитку освітньо-виховної системи менонітів; висвітлено основні тенденції професійної діяльності педагогів менонітських шкіл. Відзначено, що Й. Корніс одним з перших серед менонітських теоретиків педагогічної науки обґрунтував концепцію інтеграції соціально-економічних та соціокультурних чинників розвитку освіти. Умовами цієї інтеграції він вважав: уніфікацію управління навчальними закладами, підвищення рівня підготовки учнів, поглиблення вузькоконфесійного змісту шкільних програм, вирішення питання підготовки висококваліфікованих педагогічних працівників. Викладено результати аналізу праці Й. Корніса «Вісімдесят вісім правил виховання школярів». У процесі дослідження виявлено, що в основу зазначених «Правил...» педагог поклав ідеї А. Дістервега, адаптовані до менонітського світогляду. Розкрито основні принципи навчання, обґрунтовані Й. Корнісом: культуровідповідність, природовідповідність, самодіяльність, розвивальний характер навчання, систематичність та системність, самостійність й активність учня, створення позитивної мотивації навчання та широке використання заохочень, поєднання вимогливості до учня з розумінням його душевного стану, наочність, врахування індивідуальних особливостей дітей, позитивний приклад учителя. Основним завданням школи педагог вважав удосконалення вроджених позитивних якостей людини. Доведено, що ідеї, висловлені Й. Корнісом лягли в основу його багатоаспектної професійної діяльності. Як керівник Сільськогосподарської спілки, він започаткував ревізії початкових шкіл, склав та впровадив посадові інструкції для вчителів та розпорядження для учнів, підготував та видав формуляри з аналізом сучасного стану шкільного навчання та прогнозуванням його розвитку в майбутньому, ініціював проведення педагогічних конференцій.

Прогресивні ідеї Й. Корніса отримали подальший розвиток у науково-педагогічній діяльності К. Унру. Характерною особливістю його поглядів було ставлення до освіти як до філософського феномену. Виховний ідеал педагога відповідав філософії менонітства (морально-

релігійна особистість, патріот, який лояльно ставиться до державного устрою). Метою освіти К. Унру вважав трансформацію природного інтелекту людини у дисциплінарне мислення, що піднімається до усвідомлення Бога. Розкрито сутність педагогічної діяльності автора у Гальбштадтському центральному училищі: укладання семестрової системи викладання навчальних дисциплін, переосмислення системи предметного викладання (реалізація принципу «форми послідовного розвитку наук»), пошук шляхів оптимізації процесу навчання.

Педагогічні погляди та діяльність Й. Корніса та К. Унру суттєво вплинули на формування професійних позицій пересічних менонітських учителів, у діяльності яких в цілому простежувалася чітка тенденція звільнення від схоластичного навчання, пошук шляхів удосконалення навчально-виховного процесу. Економічний підйом менонітських колоній (20-ті рр. XIX ст.) зумовив підвищення вимог до якості освіти й зростання інтересу до педагогічної професії. Поступово виникли менонітські вчительські династії (Віллери, Нейфельди, Гьорци). Завдяки міцному теоретичному підґрунтю (науково-педагогічні твори Й. Песталоцці, А. Дістервега, Й. Корніса та К. Унру) педагогічна діяльність значної частини вчителів спрямовувалась на введення та активне використання карток «сумлінності» для учнів; удосконалення методів навчання; перегляд системи шкільних заохочень та покарань; виконання позашкільних завдань, делегованих громадою.

На основі аналізу досвіду діяльності Я. Бройля, Т. Вотча, Г. Хізе, Г. Франца I, Ф. Вібе, Д. Хаускнехта показано багатоманітність педагогічних інтересів та методичних пошуків менонітських учителів – від проведення навчальних занять до написання підручників. Зокрема, аналіз праць Г. Франца «Конституція для спілки шкіл Хортиці» (1846), «Завдання для обчислювання на дошці» (1853); Г. Ремпеля «Керівництво до географії» (1870); підручників для початкової школи, створених Г. Францом II, П. Брауном, В. Ніфельдом (1870–1880) дає підстави констатувати про наявність в них не лише німецьких освітніх ідей, а й використання надбань українсько-російської передової педагогічної думки.

Діяльність зазначених педагогів сприяла подальшому зростанню рівня освіти у менонітських колоніях, а свідченням громадсько-педагогічного подвижництва стало запровадження спільних німецько-лютерансько-менонітських конференцій та учительських семінарів (друга половина XIX – початок XX ст.). Вони виконували завдання підвищення кваліфікаційного рівня вчителів, ознайомлення їх з передовим російським та зарубіжним досвідом, здійснення взаємозв'язку та взаємообміну педагогічним досвідом між вчителями різних навчальних закладів.

Провідну роль в організації таких зборів відіграла Сільськогосподарська спілка, а з 1869 р. – шкільні ради. Здійснений аналіз програм проведення учительських конференцій дозволив зробити висновок про широту питань, що розглядались учасниками конференцій (спостереження

та обговорення зразкових і пробних уроків, заслуховування й подальший аналіз рефератів, звітів учителів про навчання на педагогічних курсах, проведення навчальних екскурсій тощо). Постанови, що приймалися за результатами проведення конференцій, їх матеріали та програми широко обговорювались у громадах завдяки їх популяризації через друковані періодичні видання.

Таким чином, філософсько-педагогічні погляди та освітня практика менонітських діячів ґрунтувалася на ідеях традиційної педагогічної «технології» протестантського напрямку й спрямовувалась на реорганізацію й перебудову схоластичних схем відповідно до вимог часу.

За результатами дослідження зроблено **загальні висновки:**

Дослідження освітньої системи менонітів визначається необхідністю врахування на сучасному етапі розвитку українського суспільства позитивного досвіду попередників через здійснення духовно-морального виховання підростаючих поколінь, відстоюванні аксіологічного компоненту освітньої діяльності навчальних закладів на засадах православного християнства, формування толерантного ставлення до культурно-освітньої спадщини інших народів.

Становлення менонітської освітньої системи на Півдні України протягом досліджуваного періоду відбувалось під впливом соціокультурних чинників, еволюції соціальних ідей, у специфічних умовах полікультурного середовища як інтеграційного поля німецької та українсько-російської освітніх систем, що зумовило своєрідність освітньо-виховної моделі менонітів. До соціально-економічних передумов становлення освітньої системи менонітів належали: розвиток капіталістичних відносин, промисловий прогрес та прагнення російського уряду освоїти південні степові території, політика державного сприяння становленню й розвитку менонітських та німецьких колоній протягом першої половини XIX ст. Культурно-освітня діяльність менонітів Півдня України була безпосередньо пов'язана з демократичними та політичними перетвореннями, що відбувалися в Російській імперії.

Виявлено провідну роль духовно-релігійних чинників мотиваційного, змістового й процесуального компонентів освіти менонітів. Протягом досліджуваного періоду діаспора менонітів знаходилась під впливом релігійних вчень та відповідних інституцій. Згідно з останньою, переселенці будували власну філософію, що слугувала основою освіти, за допомогою якої зберігали власну самобутність культурно-освітнього простору.

Вперше у вітчизняній педагогічній науці виділено етапи становлення та розвитку освіти менонітської етноконфесійної групи у XIX – 20-х рр. XX ст. В основу такого поділу покладено якісні та кількісні зміни в освітній системі менонітів: виникнення та поширення педагогічних ідей, перехід більшості вчителів до вищих ступенів педагогічної діяльності, а також особливості підпорядкування навчальних закладів у менонітських колоніях.

Високий рівень писемності в менонітських колоніях був зумовлений релігійними особливостями і забезпечувався громадськими початковими школами. Домінування

елементарного змісту освіти у початкових школах пояснюється культурною ізоляцією менонітських громад, що зумовила формування стагнації освітньої практики менонітів. Порівнювально-історичний аналіз змісту освітньої діяльності та форм організації навчання у вітчизняних церковнопарафіяльних та початкових менонітських школах довів, що висока результативність навчально-виховних зусиль у зазначених закладах зумовлювалася стійкими релігійними позиціями освіти, її культурно-духовною спрямованістю, домінуванням традиційних аксіологічних підвалин (добро, істина, працелюбство, терпіння, поміркованість тощо). Духовно-релігійні засади освіти, активно підтримувані правлячими колами, створили сприятливі умови для розвитку вітчизняних та менонітських навчальних закладів. Зазначений факт спонукає замислитися про переорієнтацію спільних освітніх зусиль (суспільства, влади, громадськості, духовенства) на сучасному етапі нівелювання моральних принципів у суспільстві.

В історії розвитку системи освіти менонітів вагомим компонентом були центральні училища. Ці заклади відкривалися за приватною ініціативою менонітів. Зміст освіти в них був значно глибшим та ширшим, ніж у початкових школах. Існували також сільськогосподарські, комерційні училища, а також спеціальні навчальні заклади для жінок. Свідченням гуманного ставлення менонітів до людини були освітні заклади для навчання глухонімих дітей.

Підготовка педагогічних кадрів менонітів здійснювалась у наступних напрямках: шляхом запрошення вчителів з-за кордону, підготовки педагогічних кадрів за кордоном на кошти громад, підготовки вчителів для початкових шкіл у центральних училищах, підвищеної підготовки педагогів для центральних шкіл у Гальбштадтському та Хортицькому училищах. Аналіз змісту діяльності даних навчальних закладів дає підстави стверджувати про ґрунтовність й енциклопедизм професійної підготовки майбутніх педагогів, що передбачала не лише міцну теоретичну підготовку, а й проведення практичних занять. Саме центральні училища стали осередками виховання місцевої національної інтелігенції, забезпечували збереження мови, традицій в умовах поліетнічного соціально-культурного простору Півдня України.

Аналіз наукових праць та освітньої діяльності представників педагогічної думки менонітів Й. Клауса та К. Унру засвідчує: вирішення питань освіти у спадщині зазначених діячів ґрунтувалося на дидактичних положеннях Й. Песталоцці та А. Дістервега щодо природовідповідності, культуровідповідності та самодіяльності навчання. Реформаторська діяльність теоретиків та практиків менонітської освіти призвела до уніфікації організаційно-методичного та матеріально-технічного аспектів педагогічної практики, створення системи самоврядування навчальних закладів, організації поточного контролю та оцінювання результатів навчання через випускні щорічні перевідні экзамени.

Здійснений у дисертації цілісний та систематичний аналіз педагогічної діяльності менонітських педагогів виявив її динаміку протягом різних історичних періодів, що проявилася у

переході до демократичних методів навчання, поступовому звільненні від схоластики, постійній роботі над удосконаленням професійного рівня протягом другого-третього етапів розвитку освіти менонітів (20-ті рр. XIX – кінець XIX ст.).

Вагомою формою професійного вдосконалення учителів були педагогічні конференції та семінари. У процесі їх проведення педагоги отримували можливість ефективного самонавчання, вдосконалення, обміну педагогічно-значущим досвідом. Відбувався пошук нових форм та методів викладання. На конференціях координувалися навчальні плани, розроблялися нові програми, створювалися комісії для ревізій та перевірок, обговорювалися результати їх діяльності.

Головними формами роботи у процесі проведення конференцій були: пробні уроки, обговорення рефератів, аналіз та вирішення питань проблемного характеру, вивчення музично-естетичних творів. Дослідження засвідчило високу ефективність системи підготовки та вдосконалення педагогічних кадрів у менонітських колоніях, їх вагому роль у збагаченні освітньої теорії та практики полікультурного простору Півдня України.

Разом із тим, дисертаційна робота не вичерпує усіх аспектів поставленої проблеми. Перспективи майбутніх досліджень пов'язані з поглибленням аналізу та систематизації історико-педагогічного доробку окремих, згаданих у роботі, представників менонітської педагогіки. Предметом подальших розвідок може стати всебічний аналіз навчальних курсів у закладах освіти менонітів на різних етапах їх існування за різних суспільних та соціокультурних умов. Актуальним залишається аналіз методологічних та методичних основ менонітської педагогічної моделі. Подальше вивчення освітньо-культурного досвіду менонітів спонукає до глибшого усвідомлення історико-культурних та духовно-моральних першооснов власного православного виховання, переосмислення наріжних засад освіти, якими мають бути духовні цінності та високі моральні орієнтири української освіти.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В НАСТУПНИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Правдюк О.В. Особливості освітньої підготовки національних менших Півдня України середина XIX – початок XX ст. (на прикладі Гальбштадського центрального училища) Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова/ Укл. П.В. Дмитренко, Л.П. Макаренко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. – Вип. LVIII (58). – С. 260–265.
2. Правдюк О.В. Ціннісні орієнтації освіти менонітів Півдня України (середина XIX ст.) Проблеми педагогічних технологій: Збірник наукових праць. – Луцьк, 2005. – Вип. 2 (31). – С. 43–48.

3. Правдюк О.В. Педагогічні погляди та освітня діяльність представників прогресивної педагогічної теорії та практики менонітів (XIX- початку XX ст.) / О.В. Правдюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія №5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 23: збірник наукових праць / за ред. В.П. Сергієнка. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – С. 263-270.
4. Правдюк О.В. Провідні тенденції формування базової освіти менонітів Півдня України (кінець XVIII –XIX ст.) / О.В. Правдюк // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість: Зб. матеріалів ІХ Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 25-27 квітня 2006 р.; У 5-ти т. / Редкол.: Тимошенко І.І. (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – Т. 1 (І). –С. 48-55.
5. Правдюк О.В. Корнеліус Унру – реформатор менонітської школи (XIX століття) / О.В. Правдюк // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість: в умовах європейської інтеграції: Зб. матеріалів Х Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 16-18 травня 2007 р.; У 6-ти т. / Редкол.: І.І. Тимошенко (відп. ред.) та ін. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2007. – Том 4.– С. 213-216.
6. Правдюк О.В. Система підготовки вчителів у менонітських колоніях Півдня України (XIX – початок XX ст.) / О.В. Правдюк // Наукова сесія, присвячена 175-річчю Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова : за версією і сприянням ректора університету В.П. Андрущенка: у двох книгах / упор. : Л.П. Вовк, О.С. Падалка. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – Книга друга. – С. 350-356.
7. Правдюк О.В. Освітня діяльність й педагогічні погляди Й. Корніса / О.В. Правдюк //: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Освітні вимірювання в інформаційному суспільстві». – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – С. 99-101.

АНОТАЦІЯ

Правдюк О.В. Освіта менонітів у контексті культурного розвитку Півдня України (XIX – 20-ті рр. XX ст.) – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2011.

Дисертацію присвячено цілісному аналізу освіти етноконфесійної меншини менонітів Південного регіону України (XIX - 20-ті рр. XX ст.). У роботі розкрито соціально-педагогічні умови становлення освіти, обґрунтовано етапи її розвитку, показано динаміку розвитку освіти менонітів у досліджуваній період. Розкрито особливості функціонування компонентів освітньої

системи (початкових шкіл, центральних, жіночих та педагогічних училищ), дано характеристику системі підготовки педагогічних кадрів.

У дисертації подано результати критичного аналізу освітньої діяльності та педагогічних поглядів визначних представників менонітської спільноти Й. Корніса, К. Унру, Я. Бройля, Т. Вотча, Г. Хізе, Г. Франца I та Г. Франца II, П. Брауна, Ф. Вібе, Д. Хаускнехта Й. Клауса та К. Унру, показано їх роль в освітньому поступі менонітських колоній, розвитку навчальних закладів та удосконаленні професійно-педагогічної підготовки.

Доведено, що культурно-освітня діяльність менонітів була активною та ефективною, сприяла збагаченню полікультурного регіону Південної України.

Ключові слова: система освіти, початкові школи, центральні училища, система підготовки вчителів, полікультурний простір.

АННОТАЦІЯ

Правдюк О.В. Образование менонитов в контексте культурного развития Юга Украины (XIX - 20-е гг. XX в.) - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2011.

Диссертация посвящена целостному анализу образовательной системы этноконфессионального меньшинства менонитов Южного региона Украины (XIX – 20-е гг. XX ст.). Выбор темы обусловлен социальным значением изучения своеобразия образования менонитов на Юге Украины как составляющей части национального педагогического наследия XIX – начала XX в., актуальностью определения тенденций поликультурного взаимообмена педагогическим опытом представителей национальных культур, которые формировались на территории Юга Украины, необходимостью аналитического изучения положительного опыта образовательных учреждений и педагогической мысли прошлого.

В первом разделе диссертации раскрыты социально-педагогические условия становления образования менонитов, специфику мировоззренческих позиций данной этноконфессиональной группы, которая соединила в себе религиозные черты лютеранства, немецкие и голландские национальные традиции. Выявлены духовно-нравственные и прагматические причины, обусловившие высокие результаты образовательной системы менонитов. Изложены основные принципы образования менонитов (автономия школы и высокая степень самоорганизации менонитских общин в решении вопросов образования; стойкая взаимосвязь между школой, семьей

и общиной; наполненность процесса обучения идеями преданности вере, культивирование духовных ценностей).

Во втором разделе раскрыты особенности системы образования менонитов, осуществлен сравнительно-исторический анализ структурных компонентов государственной системы образования и системы образования менонитских колоний. Показано динамику становления и развития начальных и центральных школ как основных компонентов системы образования менонитов. Определены хронологические периоды истории образования менонитов и дана их детальная характеристика: конец XVIII – начало XIX вв. – начальный этап становления образования; 20-40-е гг. XIX в. – период обустройства и утверждения образовательной системы менонитов; вторая половина XIX – начало XX ст. – период расцвета образовательной системы, характеризующийся наиболее высокими теоретическими и практическими результатами; 20-е гг. XX в. – период упадка образовательной системы менонитов, протекавший в условиях социокультурного кризиса в обществе.

В третьем разделе диссертации дано характеристику педагогических идей представителей менонитов Юга Украины Й. Корниса и К. Унру, Я. Бройля, Т. Вотча, Г. Хизе, Г. Франца и Г. Франца II, П. Брауна, Ф. Вибе. Д. Хаускнехтом изложены результаты анализа работы Й. Корниса «88 правил воспитания школьников», Г. Франца «Конституция для союза школ Хортицы», учебников для начальной школы Г. Франца II, П. Брауна, В. Нифельда. Раскрыта роль просветителей в развитии педагогической теории и практики менонитов. Освещены основные тенденции профессиональной деятельности педагогов менонитских школ. Доказано, что культурно-просветительская деятельность менонитов была активной, успешной и способствовала образовательному обогащению поликультурного региона Юга Украины.

Ключевые слова: система образования, начальные школы, центральные училища, система подготовки учителей, поликультурное пространство.

ANNOTATION

Pravdyk O. V. Education of Mennonites in the context of cultural development of South of Ukraine (XIX - 20th XX of century). - Manuscript.

The thesis is for getting the scientific degree of the candidate of Pedagogical sciences, speciality 13.00.01 – general pedagogics and History of Pedagogics. – Dragomanov National Pedagogical University. – Kyiv, 2011.

The Dissertation is sanctified to the integral analysis of education of ethnic confessional group of Mennonites in the South region of Ukraine (XIX - 20th XX of century). The social and pedagogical terms

of becoming of education of Mennonites are exposed, the stages and dynamics of development of education are reasonable during the investigated period.

The features of functioning of components of the educational system (initial schools, central, woman and pedagogical schools). The system of training of pedagogical personalities in the colonies of Mennonites is described.

The results of analysis of educational activity and pedagogical ideas of prominent Mennonites (J. Cornis, J. Claus and C. Unru) are given in dissertation. Accented on their role in the educational process of colonies of Mennonites, development of the system of educational establishments, perfection of professionally-pedagogical preparation.

Proved, that educational activity of Mennonites was effective and assisted the cultural enriching poly ethnic region of South Ukraine.

Key words: system of education, initial schools, central schools, system of preparation of teachers, multicultural space.